

nem kapom már ezeket az üzeneteket, és nem kell majd ezekről a dolgokról beszélnem – mondja Pinckney. – De ugyanaz az Isten, aki elhívott, hogy terjesszem Igéjét, arra is elhívott, hogy felemeljem szavam az igazságtalanság ellen.”

(*The Atlantic*)

Nyikolaj Sevcsenko

Nyolc reform, amely megváltoztatta az orosz történelmet

A III. Ivántól Borisz Jelcin elnökig eltelt idő alatt számos gyökeres változáson ment át az élet Oroszországban. A leginkább emlékeztetéseket gyűjtöttük össze az olvasó számára.

1. Nagy Iván: A Rusz egységesítője

III. Iván (más néven Nagy Iván) moszkvai nagyfejedelem volt, aki 1462-ben került az orosz trónra. Néha úgy emlegetik, mint „az orosz földek egyesítőjét”, mert jelentősen kiterjesztette állama területét, miután véget ért a mongol uralom.

III. Iván Moszkvának rendelte alá a Rusz fejedelemségeit, egy uralkodó alatt egyesítette ezeket a földeket, és megkísérelte, hogy kezdetleges formában bevezessen egy állami irányító testületekből, más néven „prikazokból” álló rendszert (a kifejezés a ’parancsol’ jelentésű orosz szóból ered); ezek a mai minisztériumokhoz hasonló intézmények hangolták össze az intézkedéseket az élet különböző területein és az ország különböző régióiban.

2. Rettegett Iván: Oroszország határainak kiterjesztése és Szibéria meghódítása

Amikor 1547-ben – első orosz cárként – IV. Iván került a trónra, hatalmi törekvései épp csak elkezdődtek. Nemcsak Oroszország területének kiterjesztésére szánta el magát – a Kazanyi és az Asztraháni Kánságok, Szibéria és más területek leigázásával – hanem megpróbálta saját hatalmát is megszilárdítani ezeken a területeken a III. Iván által bevezetett közigazgatási rendszer (prikázi) kiépítésével.

IV. Iván hívta össze a Százcikkelyes zsinatot is, az egyház egyik fontos fórumát, amely azért alakult, hogy számos kérdést és problémát oldjon meg az Orosz ortodox egyházzal kapcsolatban. Ez a zsinat *Sztoglav* (’Száz cikkely’) elnevezéssel bocsátotta közre határozatait; szövege sok tekintetben az orosz papság kézikönyvévé és forrásművévé vált.

Rettegett Iván uralkodása idején adták ki az 1550-es Szugyebnyiket is. Ez volt a Moszkvai Cárság első törvénygyűjteménye, amelyet úgy kellett betartani, mint az egyetlen és legmagasabb szintű, bármilyen egyéb és minden helyi törvény felett álló törvénykönyvet.

3. Alekszej Romanov pénzügyi reformja

Oroszország pénzügyi rendszere 1654 előtt igen kezdetleges volt: a nagyszabású tranzakciók bonyolultak voltak, mert nem voltak nagy címletű pénzermék; ehelyett kis értékű pénzermék ezreit kellett számolgotniuk az embereknek. Ugyanakkor a kiskereskedelmet akadályozta az aprópénz hiánya. A pénzügyi rendszernek ez a rugalmatlansága drámai módon visszafogta az ország szükséges gazdasági fejlődését.

Az [orosz–svéd–lengyel] háborúnak és a pestisjárvány kitörésének negatív következményei arra készítették Alekszej Romanov cárt, hogy az orosz uralkodók közül elsőként vezesse be a rubel pénzerméket Oroszországban. Érdemes megjegyezni, hogy mivel Oroszországban nem volt bányászat és nemesfémgyártás, ezért nem volt elég nemesfém az éremveréshez, így az első rubelek ténylegesen újraolvasztott európai tallérokából készültek. Bár kezdetben nem a megfelelő módon vezették be a pénzreformot és inflációt eredményezett, ami feszültséget keltett a különböző alattvalók körében, mégis sorsdöntő lépésnek számított, amely lehetővé tette leszármazottainak, hogy az elkövetkezendő években továbbfejlessék Oroszország pénzügyi és gazdasági rendszerét.

Alekszej Romanov katonai reformjai széles körben ismertek. Uralkodása alatt európai katonai szakértők érkeztek és telepedtek le Oroszországban, és különféle állásokat töltöttek be a hadseregben. Az is lehetségessé vált, hogy a közemberek katonai szolgálat útján nemességet szerezzenek.

4. Nagy Péter: az Orosz Birodalom létrehozása

Nagy Péter volt az első orosz uralkodó, aki európai országokba látogatott el. Első alkalommal 1697–1698-ban indult ilyen utazásra. Ott szembesült vele, hogy Oroszország szinte minden területen Európa után kullog: társadalmilag, gazdaságilag, kulturálisan, és legfőképpen, katonailag.

Péter hazatérésekor hozzálátott, hogy gyökeresen átalakítsa az oroszországi élet minden területét – ez a kezdeményezés végül egy olyan birodalommá formálta az országot, amely erejében és befolyásában a többi európai nagyhatalomhoz volt hasonlítható.

Péter nevéhez fűződik olyan iparágak felvirágoztatása, amelyek vagy nem léteztek előtte az országban, vagy nem voltak eléggé fejlettek, illetve számottevőek országos viszonylatban, ilyen például a hajóépítés vagy a selyemfonás. A tekintélyes egyházi hatóságokat alávetette a Szent Szinódusnak – az Orosz ortodox egyház újonnan létrehozott legfelsőbb szervének. Az első orosz birodalmi uralkodó 1722-ben bevezette a közszolgálati és a katonai „rangtáblát”, amely azt szolgálta, hogy érdemek alapján lehessen előbbre jutni a hadseregben és a kormányban. Létrehozta a „Kollégiumokat” – a modern minisztériumokhoz hasonló speciális állami irányító testületeket –, megreformálta a katonaságot, hogy ütöképes hadsereget és hadiflottát építsen ki, továbbá megismertette az oroszokkal az európai életmódot, többek között a borotválkozást és az európai stílusú ruházat viselését.

Mindezek megkoronázásaként Nagy Péter akaratából, Szentpétervár olyan városként épült fel, amely Oroszország európai hatalmi állását volt hivatott megerősíteni.

5. Nagy Katalin kiváltságlevele a nemeseknek

Bár a nemességet Nagy Katalin férje, III. Péter mentesítette eredetileg az egyébiránt kötelező katonai szolgálat alól, a nemesség társadalmi osztályként csak évekkel később, a cárnő uralkodása (1762–1796) alatt érte el virágkorát.

Az uralkodónő adta ki azt a *Kiváltságlevél az orosz nemesség jogairól, mentességeiről*

és *kiváltságairól* néven ismert dokumentumot, amely sajátos kiváltságokkal ruházta fel az orosz nemesek osztályát. Legfőképpen, a nemesség mentes volt a kötelező katonai szolgálat alól, sajátos státuszt kapott az orosz törvények szerint, továbbá kereskedési jogot (akár a tengerentúlon való kereskedelemhez is), valamint rendelkezett helyi önkormányzati testületek létrehozásának jogával (mindazonáltal a cárnőnek és annak hatóságainak alárendelve).

A reform számos jelentős szempontból megváltoztatta az életet az Orosz Birodalomban, és bizonyos értelemben, nagymértékben hozzájárult annak a klasszikus orosz kultúrának a felemelkedéséhez, ahogyan azt ma ismerjük.

6. II. Sándor: a jobbágyság eltörlése

1649-ben az Orosz Császárság kiadta első törvénykönyvét, amely megtiltotta a parasztoknak, hogy bármikor elhagyják uraikat. Ebben az időben a jobbágyság röghöz kötöttsége kezdett elfogadottá válni Oroszországban. Az orosz nemesség körében természetes gyakorlatnak számított, hogy adták-vették a parasztokat, és ahhoz is joguk volt, hogy jobbágaikat megbüntessék vétségeikért.

1861-ben II. Sándor – akit „szabadító cárként” ismerünk a történelemkönyvekből, igaz, más okból – eltörlötte Oroszországban a jobbágyságot, jóllehet rendkívül átgondolatlan módon. Az állam parcellákat adott bérbe az újonnan felszabadított parasztoknak évi 5-6 százalékos kamattal, és ily módon újfajta pénzügyi függőséget teremtett. Ennek eredményeként a legjobb szándékok szem előtt tartásával indított reform közvetve olyan feltételeket teremtett, amelyek Oroszországot a forradalom felé terelték, amely végül 1917-ben a Romanov-ház megdöntéséhez vezetett.

7. Iparosítás és kollektivizálás a Szovjetunióban

Amikor a bolsevik forradalom következményeként a szovjetek kerültek hatalomra, az élet drámai módon megváltozott az országban. Az új hatóságok azonnal államosították a bankokat és a nagyvállalatokat, továbbá kijelentették, hogy a föld kizárólag a parasztok, a gyárak pedig a munkások tulajdonában vannak.

Ennek ellenére vitathatatlan, hogy egyik leg-hatásosabb reformintézkedésük az iparosítás és kollektívizálás volt. 1927-ben döntés született a szétszórta egyéni gazdaságok hatalmas kollektív gazdaságokká egyesítéséről. 1937 végére az egyéni gazdaságok 93 százalékát kényszerítették be a nagy kolhozokba, ezáltal az ország mezőgazdaságát – óriási emberáldozatok árán – a tömegtermelés új szintjére emelték.

Az új kormánynak radikális intézkedéseket kellett hoznia az ország akkoriban elégtelennek számító ipari fejlődésének fellendítésére is. Nevezetesen, a honvédelem és a hadsereg fejlesztése kapta a legtöbb figyelmet, valamint más nehézipari ágazatok. E reformok eredményeként Oroszország – vagy akkoriban a Szovjetunió – gyorsan túljutott számos olyan társadalmi-gazdasági problémán, amely a cári rezsim összeomlásához vezetett, ugyanakkor létrejött egy olyan totalitárius kormányzási forma, amely évtizedekig fennmaradt.

8. Privatizáció és a piacgazdaságra való áttérés

A Szovjetunióban a gazdaság állami irányítás alatt állt. A termelés mennyiségét és az árakat egy központi hatóság – az állam – szabta meg, amely a gyárak, üzemek és más termelési eszközök nagy részét birtokolta.

1991-ben azonban az oroszok, legtöbbször váratlan módon, egy többé-kevésbé szabadpiacra épülő gazdaságban találták magukat egy éjszaka leforgása alatt, amikor is összeomlott a Szovjetunió. A régi szocialista gazdasági rendszert működésképtelenné nyilvánították, az új kormány pedig radikális intézkedések meghozásával kellett elősegítenie Oroszország fennmaradását az új, kapitalista világban.

Jegor Gajdar közgazdász és politikus a haldéktalan gazdasági intézkedések szükségességét egy esetlegesen kialakuló élelmiszerhiány megakadályozásával indokolta (néhány közgazdász később bírálta ezt a vitatott indoklást), és meggyőzte Oroszország elnökét, Borisz Jelcint, hogy azonnal liberalizálni kell az elértéktelenedő nemzeti valutát – az orosz rubelt – és magánkézre kell adni az állami vagyon nagy részét, hogy megoldják a duzzadó költségvetési hiány súlyos problémáját.

A rákövetkező években a radikális reformok gyors végrehajtásának lehettünk tanúi. Jelenleg, Oroszországban nincs egyöntetű vélemény arra vonatkozólag, hogy Gajdar reformjai hasznára vagy kárára váltak-e az országnak. Egyfelől a bevezetés idején infláció, termékhány és magas munkanélküliség volt. Másfelől az intézkedések elősegítették Oroszországban a piacgazdaság bevezetését és az ország gazdaságának világpiacon integrálódását.

A privatizáció szintén ellentmondásos folyamat volt, mivel az állami vagyon értékesítését súlyos korrupció kísérte, és az oligarchák osztályának kialakulásához vezetett Oroszországban.

<https://www.rbth.com/history/332347-life-changing-main-reforms-russia>

(Russia Beyond)

Tobias Straumann¹

Európa jóléte nem a rabszolga-kereskedelmen alapul

A modern kutatások szerint a rabszolga-kereskedelem viszonylag csekély mértékben járult hozzá a brit gazdaság egészéhez

Amióta Edward Colston rabszolga-kereskedő szobrát ledöntötték a talapzatáról, Nagy-Britanniában ismét viták keresztüzébe kerül a mai jólét tényleges eredete. Köztudott, hogy Nagy-Britannia volt az iparosítás őshazája; a folyamat a 18. század végén kezdődött és az életszínvonal példátlan emelkedéséhez vezetett, először Európában és Észak-Amerikában, később pedig más országokban, például Japánban és Kínában.

A vitának van egy olyan oldala is, amely messze túlmutat helyi jelentőségén. Megint inkább arról a kérdésről van szó, hogy vajon a rabszolgaság tekinthető-e a mai jólét alap-

¹ Tobias Straumann gazdaságtörténész a Zürichi Egyetemen.